

IZVOADE PRIVITOARE LA ÎNTOCMIREA ALAIURILOR DE CEREMONIE LA ÎNCEPUTUL VEACULUI XIX

SORIN IFTIMI

Pentru întinse intervale istorice cercetătorul român trebuie să se mulțumească, în mare parte, cu informațiile ce sunt oferite de aridele acte de proprietate. Fiind legate de interese materiale perene, acestea au fost păstrate cu sfințenie de către beneficiarii lor.

În legătură cu diverse evenimente de la Curte sau cu funcționarea unor instituții s-au produs cantități însemnate de hârtii scrise. Dincolo de vitregiile vremurilor trecute, unele categorii de documente nu au supraviețuit pentru că, prin natura lor, aveau un caracter efemer, valabilitatea expirându-le foarte repede. După consumarea evenimentului pentru care au fost întocmite, păstrarea acelor hârtii devenea inutilă, din perspectiva oamenilor de altă dată.

Întâmplarea a făcut ca în colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași să se păstreze *trei izvoade de întocmire a alaiurilor de ceremonie* pentru diverse sărbători ale Curții Domnești, de acum două secole. Se știe că o bogată serie de asemenea izvoade publicase, în secolul trecut, V. A. Urechia, fostul director al Arhivelor Statului din București, în volumele sale purtând titlul de *Istoria Românilor*¹ (în fapt, o colecție de documente, privitoare la începuturile istoriei moderne). Toate izvoadele tipărite de el au

¹ V. A. Urechia a publicat câteva zeci de izvoade pentru întocmirea alaiurilor de ceremonie ale Curții Domnești, mai întâi în voluminosul studiu *Memoriu despre istoria românilor*, apărut în *Analele Academiei Române*, seria II, tom XII (1889-1890) și reluate apoi, în în număr și mai mare în volumele sale de *Istoria Românilor*. Paleta festivităților pe care aceste izvoade le ilustrează este mult mai variată decât cele la care vom face apel în articolul de față. Astfel, în plus, izvoadele de alai se referă la: *întâmpinarea domnului sau a doamnei la intrarea în București precum și la plecarea lor*; *întâmpinarea firmanului de confirmare a domniei, venit de la Țarigrad (Istanbul)*; *alaiul ce se făcea la diverse sărbători religioase, cum ar fi Sf. Vasile, Boboteaza, Izvorul Tămăduirii*; *alaiul pentru scoaterea cailor din grajdurile domnești la ciazir, de Sf. Gheorghe*; *alaiul de însoțire a soției internunțului austriac Herbert*; *alaiul dumnealui, cinstitului vișe-consul al Rusiei*; *alai pentru Șarge Dafter al Rusiei, de la conacul său până la Curtea Domnească*; *alaiul preaslăvitului Rașin Efendi, elciu împărătesc, trecător la Viena etc.*

fost, însă, extrase din *Condicile domnești*², unde au fost transcrise, potrivit uzanțelor birocratice ale vremii și nu după documentele originale precum par a fi cele trei identificate la muzeul ieșean. În prima clipă am sperat că documentele se vor referi la ceremoniile Curții Domnești din Iași, deoarece până acum nu erau semnalate acte de acest gen și pentru Moldova. Curând am constatat, însă, că izvoadele sunt *muntenești*, integrându-se seriei mai vechi, publicate în masivele volume amintite mai sus. Toate cele trei izvoade au fost redactate în limba română, dar, bineînțeles, în scrierea chirilică a epocii.

Pentru întocmirea documentelor de acest gen, a fost înființată, la sfârșitul veacului XVIII, o nouă dregătorie: *logofeția de obiceiuri*³. Aceasta a fost introdusă de Alexandru vodă Ipsilanti, prin hrisovul din 20 iulie 1797, în care se arăta că sarcina principală a *vel logofătului de obiceiuri* era să adune "toate obiceiurile și orânduilele politicești", înființându-se și o *Condică de obiceiuri*. Pe baza acesteia domnul amintit dorea "să se scrie istoria și orânduiala politicească", ce urma "să se păstreze la Cămară". Hrisovul reglementa ceremonialul Curții de la București, urmând să fie redactat chiar un *cod al protocolului*, în genul *Condicii de obiceiuri vechi și nouă*, întocmită de vtor logofătul Gheorgachi, la 1762, pentru Moldova⁴. Logofătul de obiceiuri din Muntenia făcea parte dintre marii boieri, beneficiind de venituri însemnate. El își păstra acest statut și după 1822, sub domniile pământene.

I. Izvod pentru alaiul care se face la mănăstirea Sărințar (în Joia Mare).

Primul document la care ne vom referi a fost redactat la 22 martie 1817, când pe tronul de la București se afla Ioan Gheorghe Caragea (1812-1818). El este intitulat "*Arătare de rândul alaiului la încongiurat biserica cu Sfântu Epitrafîru, ce este să se facă la Sărințar, arătându-să cu bună*

² Pentru aceste alaiuri vezi cele 18 *Condici* ale Divanului Țării Românești de la Arhivele Naționale București, Colecția Manuscrise (semnalate în *Îndrumător în Arhivele Centrale*, DAGS București, 1974, vol. I, partea II, p. 103). Vezi, tot acolo, Fond Biserica Curtea-Veche, pachet I, în care se află circa 30 de asemenea izvoade de ceremonie.

³ *Instituții feudale în Țările Române. Dicționar*, București, 1988, p. 278., Th. Rădulescu, *Sfatul Domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea (Liste cronologice și cursus honorum)*, București, 1972, p. 131. Până la 1800, pe lista acestor dregători întâlnim deja patru nume: Isaac Ralet, Matei Fălcoianu, Grigore Brâncoveanu și Grigore Ghica.

⁴ Cf. "Manuscriptum", X (1973), p. 140-145.

*orânduială, întocmirea în ce chip are a să urma, după cum mai gios să arată*⁵.

Alaiul era deschis de căpeteniile steagurilor de slujitori domnești, așezați câte trei în rând. Sunt enumerați polcovnicii de vânători, de târg, cel agesc, de podari, de ciocli, de poteră. La aceștia se adaugă diverși căpitani, ceauși și vâtafi, oferind un bun material pentru studiul organizării slujitorești din această epocă.

Meticulozitatea celui care a întocmit izvodul merge până acolo încât arată nu doar poziționarea fiecăruia și numărul slujitorilor așezați de o parte și de alta a alaiului, ci și locurile unde veneau amplasate *masalele*, adică torțele aprinse (18 la număr), purtate de ȣigani măseleri, robi ai Curții Domnești. Prezența masalelor este un indiciu că ceremonia se desfășura seara, după lăsarea întunericului.

Următorul grup însemnat este acela al marilor dregători, așezați de asemenea câte trei. Specific pentru ei este faptul că sunt *nominalizați*: Manu, Băleanu, Isac, Barbu Văcărescu, Istrati Krețulescu, fapt ce lărgeste aria de interes a documentului. În rând cu vel aga și vtori postelnic, apare și *vel logofătul de obiceiuri*, care era, probabil, întocmitorul acestui izvod.

Măria Sa Vodă (nenominalizat), era înconjurat de slujitorii săi de casă, cu denumiri ce amintesc de curtea otomană: idiclii, icioglani, tufecci-bașa, deli-bașa, ciohodari, satârgii și chehaiaua. Tot după obiceiul otoman, doi idiclii și doi icioglani din suita domnului poartă în mâini câte o *cățuie*. În aceste mici vase metalice se afla jar aprins, peste care se presăra, de obicei, praf de chihlimbar, sau alte arome, pentru a înmiresma atmosfera⁶. Poate fi remarcată lipsa *Doamnei* și a întregului ei anturaj feminin. Din *Condica* lui Gheorgachi (redactată în Moldova) știm că femeile de la curte participau la o ceremonie paralelă, mai modestă, desfășurată în cadrul privat al paraclisului Doamnei.

În cele din urmă, alaiul era încheiat de clerici: Preasfinția Sa Mitropolitul, episcopii, arhieriei, înconjurați de diaconi și cântăreți

⁵ Muzeul de Istorie a Moldovei-Iași, nr. inv. 3612/ 42, doc. hârtie, 47 x 17,5 cm, trei pagini scrise, lb. română (cu caractere chirilice). Achiziție din 1971. Cf și "*Orânduiala alaiului la mergerea Domnului la biserica Sărintar (29 martie 1819)*", Arhivele Naționale București (ANB), Fond Biserica Curtea-Veche, pachet I, nr. 13 (și colecția Microfilme, R1, c. 55-56).

⁶ Pentru analogie vezi relatarea lui Antonio Maria del Chiaro, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VII, p. 260-261. Pentru felul în care arătau aceste cățui vezi M. A. Eckrem, *Civilizația musulmană*, București, 1984, la ilustrații.

bisericești. La rândul lor, aceștia erau încadrați de aprozi cu prapurele, șase fuștași cu dardele (sulilele de lemn) în mâini și câte două masalale, cu făcliile aprinse. Întregul alai poate fi estimat la aproximativ 200 de persoane.

La vechea biserică *Sărindar*⁷ din București, unde s-a păstrat timp de secole o *icoană făcătoare de minuni* a Maicii Domnului aveau loc numeroase asemenea ceremonii domnești. Izvodul acestui alai a fost redactat în Joia Mare, din Săptămâna Patimilor⁸. Ceremonia *Sf. Epitrafir* (adică a *Sf. Aer*) simboliza așezarea în mormânt a trupului Mântuitorului Iisus Hristos, după coborârea de pe Cruce. În fiecare an, la slujba Deniilor de *vineri noaptea* (Utrenia Sâmbetei celei mari) din ajunul Paștilor, ceremonia era prelungită prin scoaterea în afara bisericii a Sf. Epitrafir și purtarea acestuia în alai, în jurul locașului de cult, moment cu încărcătură dramatică, închipuind purtarea trupului Domnului de la Golgota la locul mormântului Mântuitorului⁹.

Într-un remarcabil studiu, publicat recent, de Violeta Barbu și Gh. Lazăr se arată copierea acestui ritual în cazul înmormântărilor domnești, într-o încercare de sacralizare a trupului celui decedat¹⁰.

⁷ Un alt izvod de ceremonie legat de această biserică este "*Orânduiala alaiului la mergerea Domniei mele ot S-fia Biserică Sărindariu*" (20 mai 1819), privitor la Alexandru N. Suțu vodă, publicat de V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tom XII, p. 493-494.

⁸ Într-adevăr, la anul 1817, prima zi de Paști cădea pe 25 martie, deci data de 22 martie corespunzătoare, documentului în discuție, cădea în Joia Mare. Pentru aceasta vezi *Documente privind Istoria României (DIR). Introducere*, I, București, 1956, tabelul de la p. 648.

⁹ E. Braniște, *Liturgica Generală*, ed. II, București, 1993, p. 606-607. Vezi și M. Apostol, *Epitaful liturgic și întrebuintarea lui în cultul ortodox*, în "Glasul Bisericii", 1961, 1-2, p. 112 ș.u.

¹⁰ V. Barbu, Gh. Lazăr, *Coronatio. Tradiția liturgică în țările române*, în vol. "Național și universal în istoria românilor" (Omagiu prof. Șerban Papacostea la 70 ani), București, 1998, p. 40-41. Referindu-se la ceremonialul înmormântării lui Matei Basarab (conform relatării lui Paul de Alep), autorii evidențiază un interesant aspect: "Curba sacralizării crește treptat, iar trupul neînsuflețit al voievodului (...) avea să fie purtat, la slujba prohodului, pe năsalie, în jurul bisericii. În sintaxa ceremonialului liturgic final, prin substituirea - produsă numai în cazul Domnului sau a Doamnei - a unui *signum* (Sfântul Aer care simbolizează trupul lui Cristos mort) cu o realitate (trupul neînsuflețit al Domnului) se poate detecta, în chip vădit încercarea de a resacraliza corpul natural al Domnului, printr-o deturnare cristologică, efectuată în beneficiul corpului politic, respectiv al succesorului".

II. Alaiul de investitură al Mitropolitului (1819).

Al doilea document se intitulează *Obicinuitul alai la ieșirea din Domneasca Curte a Preasfinției sale părintelui ipopsificos Mitropolit al Țării*¹¹ și poartă data de 1 mai 1819, fiind redactat, deci, în a doua domnie a lui Alexandru Suțu voievod (1818-1821), ultimul domn fanariot din Țara Românească.

Am putut identifica, în vechea colecție de documente¹², publicată de V. A. Urechia, un document purtând același titlu și aceeași dată. Acesta a fost reprodus, după copia păstrată în Condica domnească XCVII, fila 6 (după notația editorului), aflată la Arhivele Naționale București¹³, copie întărită de iscălitura lui Mihalache Suțul, "vel logofăt za obiceiuri". Există, însă, diferențe notabile între cele două variante, în menționarea și chiar în dispunerea în cortegiu a unor categorii de slujitori. În varianta lui Urechia sunt menționați "*toți buciucașii agești*", precum și "*toți tulumbagii*" (pompierii), care lipsesc în varianta de la Iași. Un tip de eroare întâlnit în varianta publicată de Urechia este transcrierea unor dregătorii de rangul II sau III. La el sunt trecuți "*doi, trei Logofeți de Țara de sus și de jos*", în loc de "*treti logofăt de Țara de Sus și treti logofăt de Țara de Jos*"; "*trei Postelnici cu doi Pitari*", în loc de "*treti postelnic*" (postelnicul al III-lea) și "*vtori pitar*" (pitarul al II-lea); "*doi Logofeți de Țara de jos*", în loc de "*vtori logofătul*" (al II-lea logofăt) de Țara de Jos. Acest gen de eroare nu se repetă și în alte documente similare publicate de V. A. Urechia în colecția amintită.

În privința alaiurilor constituite cu prilejul unor înmormântări domnești, se cuvine semnalată și contribuția lui G. D. Florescu, *Alaiul de înmormântare al lui Alexandru Suțu Voievod, la 20 ianuarie 1821*, București, 1931, precum și broșura apărută la Iași, în 1850, *Relație despre ceremonia înmormântării caimacamului Teodor N. Balș*. Vezi și *Orânduiala alaiului la petrecerea spre îngropare a prea iubitei noastre Domnițe Mărioara Suțu* (19 febr. 1820) la V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, tom XII, p. 486-487.

¹¹ Complexul Muzeal Național "Moldova"- Iași, Muzeul de Istorie a Moldovei, nr. inv. 3621/ 14 (doc. pe hârtie, difolio, filigran cu inițialele "N.P.R.", format 43 x 30 cm. Cf. și "*Obicinuitul alai la ieșirea din Curtea Domnească a Prea Sfinții sale locțiitorul(!) de mitropolii*", ASB, Biserica Curtea-Veche, pachet I, nr. 15 (și Microfilme, R1, c. 59-60).

¹² V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, tom. XII, (al V-lea al seriei 1800-1830), București, 1898, nota 1.

¹³ Pentru aceste condici domnești, conținând și izvoade de ceremonie, vezi *Îndrumător în Arhivele Centrale*, vol. I, partea II-a (întocmit de M. Soveja, I. Gheorghian și V. Costake), DGAS București, 1974, p. 103.

Mai sunt cunoscute și alte asemenea izvoade de întocmire a alaiului ce însoțea pe mitropolit după investitura sa de la curtea domnească. Unul, datând din 15 decembrie 1812, arată chiar alaiul de investitură al mitropolitului Nectarie, paretisit acum¹⁴. O descriere mai sumară a acestui alai la investirea mitropolitului Neofit (fost al Mirelor, din Asia Mică), în înaltul scaun mitropolitan al Țării Românești, la anul 1738, întâlnim la Constantin Dapontes¹⁵. Tot Urechia a publicat și izvodul alaiului de investitură a mitropolitului Cozma, care a avut loc la 1787, în domnia lui N. Mavrogheni¹⁶. Dionisie Fotino, în *Istoria generală a Daciei*, a consemnat, la rândul său, un asemenea izvod de ceremonial¹⁷. Comparându-le constatăm o libertate destul de mare în alcătuirea acestor alaiuri, neexistând o schemă foarte rigidă, impusă de modelele de cancelarie. Dealtfel, chiar dregătorii numiți ispravnici pentru alcătuirea practică a acestor alaiuri, după izvodul întocmit de logofăt, par a fi numiți la întâmplare, de la caz la caz, fără a se urma o regulă prestabilită.

Varianta păstrată la Iași a acestui *izvod de ceremonie* merită să fie cunoscută din mai multe motive: este mai detaliată și mai completă, oferă dispunerea spațială a fiecărui participant la cortegiu, fiind, prin aceasta, mai mult decât o simplă listă și, mai ales, conține un adaos destul de amplu, cu precizări legate de desfășurarea ceremonialului, fragment care nu se regăsește în varianta deja publicată. În plus, deși nu conține semne speciale de validare, precum sigilii și iscălituri domnești sau ale dregătorilor implicați, cred că avem de-a face cu un original (poate doar un concept), deoarece textul adăugat ulterior, pe verso, a fost redactat după ce coala fusese deja pliată în patru, respectându-se această pliere (ceea ce nu ar fi fost cazul pentru o copie de cancelarie ulterioară evenimentului, nefolosită pe teren, în practică).

Exemplarul de la muzeul ieșean este, după cum am putut constata, mai mult decât arată titlul său. Nu e doar un izvod după care urma să se întocmească alaiul ci are adăugat un text în care este descrisă ceremonia de *paretisire* (depunere a demisiei) a vechiului mitropolit și aceea de

¹⁴ V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, tom. X, p. 11-12, nota 2.

¹⁵ C. Dapontes, *Ephemerides daces. Chronique de la guerre de quatre ans (1736-1739)*, (ed. Émile Legrand) tom. II, Paris, 1881, p. 169.

¹⁶ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 519- 520. Cosma înlocuia pe mitropolitul Gregorie, care păstorise 28 de ani în scaunul Țării Românești.

¹⁷ D. Fotino, *Istoria generală a Daciei* (trad. G. Sion), București, 1859, tom III, p. 182-185.

investitură a "părintelui ipopsificos (candidat) mitropolit". În cronologia desfășurării ceremoniei, ambele momente adăugate la sfârșitul documentului erau, de fapt, *anterioare* deplasării alaiului descris la început.

În plan istoric, concret, ceremonia demisiei de referă la mitropolitul **Nectarie**, care fusese instalat de Ioan vodă Caragea. Actul înlocuirii acestui înalt ierarh grec cu un român, Dionisie Lupul (Sevastis) are și o componentă anti fanariotă, a boierimii pământene, care începuse să se manifeste în sens *național* potrivit spiritului vremurilor moderne, fapt observat și de V. A. Urechia. Peste numai doi ani, la 1821 același spirit se va manifesta într-un mod mult mai deschis prin acțiunea militară a lui Tudor Vladimirescu.

Depunerea mitropolitului Nectarie s-a făcut cu suficientă eleganță¹⁸. Izvodul din 1819 consemnează depunerea demisiei *în scris*, sub iscălitura acestuia¹⁹, în prezența marilor boieri adunați în sala Divanului, amintind și alte documente care se întocmeau cu această ocazie ("pitacul domnesc", "anaforaua boierilor către domn"). Mai este menționată ultima vizită protocolară a lui Nectarie la curte, când domnul urma să-l primească în *maebet*, încăperea sa intimă, apoi vizita mitropolitului la reședința Doamnei și la beizadele. El urma să părăsească curtea domnească împreună cu suita și însemnele de mitropolit (paterița). În careta domnească, trasă de șase cai ("telegari") avea să fie însoțit de marele cămăraș, până la "gazda" sa din oraș, abia la sosire urmând să cedeze discret paterița, care era adusă înapoi la curte. Escorta de onoare a preasfinției sale avea să fie formată din opt ciohodari, zapcii hătmănești, spătărești, agești și ai poliției, șase fuștași cu dardele (sulite de lemn) în mâini, din aprozi, căpitani, seimeni, lefegii și portari, fiind comparabilă cu aceea de care avea să beneficieze noul mitropolit, la instalare.

Doar un semn discret de "crucii-ajută" (invocația simbolică) desparte textul în care este zugrăvită ceremonia *paretisisului* de descrierea noii *investituri*. În mod surprinzător, acestei ceremonii îi sunt rezervate de

¹⁸ *Ibidem*, p. 22. Pentru că a depus paretisis "de bună voie", fostul mitropolit Nectarie a primit administrarea pe viață a mănăstirii Sadova (jud. Dolj) și o pensie lunară de 1000 taleri (greșeală?!), după cum se constată din actele publicate de V. A. Urechia (p. 24-25).

¹⁹ Autorul face precizarea că nu a găsit, la Arhivele bucureștene, actul de demisie semnat de Nectarie și nici pe cel de convocare a corpului elector, pentru constatarea demisiei și alegerea unui alt mitropolit (*Ibidem*, p. 24).

două ori mai puține rânduri. Deși nu este nominalizat în document, candidatul este după cum am arătat, **Dionisie Lupul**²⁰. Se arată că *grămăticul cel mare*, "îmbrăcat cu feregea, samur, calpac și încins cu călimărilor cele mari, de argint, la brâu" este cel delegat să aducă pe noul mitropolit la Curte, în Spătărie. În continuare, "împreună cu boieri, merge mitropolitul și, făcând cuvenita închinăciune Măriei Sale, stă în picioare, drept, înaintea Măriei Sale, aproape, și începe iar a face *logos*, apoi ia *mantia* și *cîrja* (paterița) în mână și începe mitropolitul a face iar *logos*" (cuvântare).

După cum am mai arătat, dintre toate izvoadele de ceremonie amintite mai sus, acesta este singurul care ne oferă o asemenea pagină, desprinsă, parcă, dintr-o condică de ceremonial²¹. Textul poate fi asemănat cu un fragment din *Condica* întocmită de vtori-logofătul Gheorgachi²², la 1762, pentru Moldova, din porunca lui Grigore vodă Callimachi. O comparație cu scrierea lui Gheorgachi se impune, deoarece relatarea munteană în ciuda datelor noi pe care le oferă, este destul de lacunară, multe dintre "golurile" sale putând fi completate, cel puțin orientativ. În această manieră textul izvodului de la muzeul ieșean poate câștiga în coerență. Nu cred că, în această epocă, existau diferențe majore de ceremonial între curțile domnești de la București și Iași. Un alt motiv pentru care comparația cu textul *Condicii* moldovenești este legitimă, poate fi acela că autorul ei *vtori-logofătul Gheorgachi*, a fost identificat ca fiind un *Suflu*²³, ca și domnul aflat pe tronul Țării Românești la 1819, ca și *Mihalache Suflu, vel logofăt za obiceiuri* care își puna iscălitura sub copia păstrată în *condica* domnească a izvodului.

²⁰ Ceremonia investiturii necesita cheltuieli însemnate din partea noului mitropolit. Dionisie Lupul, după cum arăta Urechia a plătit 2080 taleri, taxa alaiului și a meterhanelei (fanfara militară de ceremonie). Cheltuielile acestea erau recuperate ulterior din darea numită *ploconul cârjei*, plătită de "ceata preoțească și diaconească", la fiecare instalare de înalt ierarh. Mitropolitul Dionisie cerea domnului aviz pentru adunarea acestui drept al său, "după lege și pravilă", la 2 iunie 1819 (*Ibidem*, p. 28).

²¹ D. Simonescu și N. Vasilescu-Capsali au semnalat și comentat o *Condică de ceremonial* muntenească, a cărei redactare o atribuie lui Enăchiță Văcărescu (în "Manuscriptum" (34), an X (1973), nr. 1, p. 140-145). Textul acesteia nu a fost publicat însă *in extenso*.

²² D. Simonescu, *Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi*, București, 1939, p. 301-304. Vezi și studiul critic introductiv al editorului, p. 144-149.

²³ Cf. D. H. Mazilu, *Recitind literatura română veche*, vol. II, București, 1998, p. 407.

Deși scrie și despre *paretisire*, Gheorgachi nu oferă detaliile pe care le întâlnim în izvodul muntean, el expunând mai ales aspectul birocratic al momentului. Cât despre *investitură*, vtori-logofătul oferă, cu generozitate, neprețuite amănunte. Astfel, Gheorgachi arată că noul mitropolit, făcând o vizită preliminară, aducea domnului o seamă de *plocoane* tradiționale, cum ar fi: un covor, blănuri de răs, cafea și zahăr. În ziua sorocită, treti-logofătul era cel care îl aducea pe mitropolitul candidat la curtea domnească, introducându-l în Divanul cel mic. Apoi vel postelnicul, maestrul de ceremonii al curții, îl introducea în Spătărie, unde erau marii boieri și domnul așezat în tronul său. *Mantia* de investitură era înmănată de către vtori-logofăt marelui vistier și acesta o așeza pe umerii mitropolitului. Momentul cel mai însemnat, primirea *pateriței* de către ipopsificos mitropolit este relatat în detaliu: "domnul, sculându-se în picioare, fără șlic (cu capul descoperit, deci), ținând *cârja* în mâna sa cea dreaptă, merge mitropolitul către domn și domnul îi dă paterița în mâna sa, sărutându-i mâna și mitropolitul creștetul domnului". Urma o *orație* (logos) de mulțumire a mitropolitului, după care era invitat la domnul (probabil în *maebet*), unde ședea la o cafea. La sfârșit vel postelnicul îl conducea pe noul mitropolit până la *leștiță* (caretă)²⁴, iar când ieșea pe poarta curții domnești începeau a se trage cloapetele la toate bisericile și mănăstirile din Iași. La Mitropolie era întâmpinat cu cântarea *axionului* ("Vrednic este !"), de către episcopii țării, arhierii străini și egumenii mănăstirilor din Moldova. Noul înalt ierarh era instalat în scaunul Mitropoliei și i se făcea și *engomion*. Nu este arătată componența alaiului domnesc care însoțea pe noul ales în drumul său spre Mitropolie, ca în izvodul din 1819, dar se arată că, pe lângă alai, domnul trimetea și *mehterhaneaoa* (fanfara militară, de tradiție imperială otomană), pentru a face cinste noului mitropolit. Gheorgachi, în filele *Condici* sale, descrie și ceremonialul strict bisericesc, acela de *hirotonisire* a noului mitropolit, dar asupra căruia nu este cazul să zăbovim

²⁴ Gheorgachi notează că înainte de Ioan vodă Mavrocordat (1743-1747) era un alt obicei, la care s-a renunțat fiind socotit "*anosto* (neplăcut) și foarte făr de cale", la care s-a renunțat: mitropolitul pleca de la curte *călare pe un cal alb*. Prin grija arelui vistier i se pregătea un cal domnesc, îmbrăcat peste tot cu astar alb și cusut astarul pe cal, iar un alai întocmit prin grija lui treti-logofăt îl conducea prin tot târgul, spre a blagoslovi norodul, în drum spre Mitropolie. Acest obicei era, mai demult practicat și la Roma, cu ocazia investiturii unui nou Papă (cf. D. Simonescu, *op. cit.*, p.149, 304; pr. C. Bobulescu, *Odinioară la instalare, Patriarhii, i Mitropolii i Episcopii erai purtați călare prin Capitala Țării*, în BOR, nr. 44 (1926), p. 462-466.

în paginile de față, întrucât izvodul de ceremonie de la 1819, luat în discuție, se referă strict la *investitura* "civilă" a înaltului ierarh, nu la consacrarea sa bisericească, potrivit canoanelor Bisericii răsăritene²⁵.

III. Alaiul unei nunți domnești, la 1820.

Ultimul izvod aflat la Muzeul de Istorie din Iași, care face obiectul acestui articol, poartă titlul *Rânduiala alaiului Lumințaii Sale beizadelii și a cuconișii Lumințaiiei Sale la mergire spre cununie* și are data de (1)820 iulie²⁶, fiind redactat, deci, în domnia aceluiași domn Nicolae Suțu. El a fost întocmit, se pare, de clucerul Costache Filipescu, a cărui nume este menționat la sfârșitul titlului. Documentul are și o importanță istorică aparte, "beizadea Nicolache" la care el se referă, fiul lui domnului, nefiind altul decât **Nicolae Suțu**, distins cărturar, devenit mare logofăt al Moldovei. El a redactat un valoros tom de *Memorii*, reeditat recent²⁷. După ce în prima tinerețe visase la farmecele domniței Ralu pe care o găsea "frumoasă și precoce și cu ochi focosi, în care scânteiau licăririle soarelui oriental"²⁸, a ajuns, în cele din urmă, să încheie o căsătorie "matură", politică. Iată ce

²⁵ Pentru ceremonialul de *hirotonisire* a mitropoliților vezi: G. Craioveanu, *Mitropolia Ungro-Vlahiei. Condiția sfântă*, București, 1886, p. 4-10, unde se găsesc instrucțiuni datând din secolul XVIII cu privire la această ceremonie bisericească, de căpătâi; D. Simonescu, *op. cit.*, p. 148, 303; mai nou, V. Barbu și Gh. Lazăr, *loc. cit.*, p. 44-45, semnalează că cele mai vechi texte cunoscute, privitoare la rânduiala punerii mitropolitului (hirotonire) cunoscute până acum sunt un *Euhologhion* (sec. XV-XVI), aflat la BCU-Cluj, ms. slav. 4065 și un *Slujebnic arhieresc*, comandat de mitropolitul Ștefan al Ungrovlahiei, ante 1658, aflat la BAR-București, Mss. românești, nr. 1790.

²⁶ Muzeul de Istorie a Moldovei, Iași, nr. inv. 3612/19, achiziționat în 1971, conform H.C. nr. 198. Document pe hârtie, 31 x 21 cm. Un alt alai, de la nunta domniței Zamfira, fiica lui N. Caragea vodă, cu Ioan Mavrocordat (13 nov. 1782), a fost publicat de V. A. Urechia, în *Istoria Românilor*, seria 1774-1787, tom I, București, 1891, p. 283-284, nota 2. Cf. și ASB, Biserica Curtea-Veche, pachet I, nr. 22, "Orânduiala alaiului la aducerea spre cununie în Curtea Domnească a nurozii Măriei Sale", 5 iunie 1820 (și Microfilme, R 1, c. 73-74).

²⁷ *Memoriile Principelui Nicolae Suțu mare logofăt al Moldovei, 1798-187* (trad. din fr., introducere și comentarii de G. P. Filitti), București, Ed. Fundației Culturale Române, 1997, p. 65. Vezi și V. Slăvescu, *Viața și opera economistului Nicolae Suțu (1798-1871)*, București, 1941; idem, *Nicolae Suțu și domnitorul Grigore Ghica*, în *Arhiva Românească*, tom VIII, 1942, p. 273-308; idem, *Discuții și note. a) Portretul lui Nicolae Suțu. b) Traduceri ale operei lui Nicolae Suțu: "Notions statistiques sur la Moldavie"*, Iași, 1849 (ed. în lb. română de Th. Codrescu, Iași, Tipografia "Buciumul Român", 1852).

²⁸ Vezi C. Ganc, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. II, Chișinău, 1991, p. 287.

scria el însuși despre acest pas: "*La rândul meu am încheiat o căsătorie de conveniență cu Ecaterina Cantacuzino, dintr-una din cele dintâi familii ale Moldovei. Soția mea, pe care n-o cunoșteam, a venit la București însoțită de părinții ei și nunta a avut loc la București, în luna iulie 1820*"²⁹.

În amintita culegere de documente a lui V. A. Urechia, nu am găsit publicat izvodul de mai sus, care pare a fi, deci, absolut *inedit*. Întâlnim, totuși un alt izvod de alai, chiar ceva mai amplu și mai fastuos, arătând cum a fost întâmpinată mireasa, Ecaterina Cantacuzino, și părinții ei, la sosirea din Moldova - "*Orânduiala alaiului la aducerea spre cununie a prea iubitei noastre nore în domneasca noastră Curte*"³⁰.

Alaiul de cununie, descris în izvodul de la muzeul ieșean, era deschis de către o serie de polcovnici (căpitani) călări: de vânători, de târg, de cioclii, de seimeni, de lefegii. Urmau dregătorii de rangurile II și III, de asemenea călări: vtori pitar, vtori armaș, vtori comis, vtori postelnic, vtori pitar, vtori spătar. Mai întâlnim și pe buluc-bașa, doi alai-ceauși și un răhtivan, cel care răspundea de rădvanele Curții. "*Luminția Sa beizadea*" era încadrat de opt cihodari. În careta domnească, trasă de patru telegari, se afla cuconița, încadrată, de asemenea, de câte opt cihodari. În stânga ei se mai aflau vel pitar, călare și căpitanul de nemți, pe jos. La dreapta miresei întâlnim pe *iuzbașa de harem* (pe jos) și pe *vornicul haremului*, călare. Aceștia erau încadrați de toți nemții "*den Poartă*" și de șase fuștași. Izvodul se încheie cu porunca fermă a vel-logofătului (de obiceiuri): "*Iuzbaș al Divanului, den luminată porunca Mării Sale, lui Vodă, și să poruncește ca să dai știre la toți cei arătați, a-i strânge la Curtea Gospod duminică, la nouă ceasuri den zi*"³¹, *întocmindu alaiu fără cusur, după cum mai sus este arătat, și la ducere și la întoarcerea Luminății Sale, beizadeli Nicolache, cu a Doamnei, cuconiței Luminății Sale, avându a merge alaiu. Și cusur să nu să facă. Să fie răspuns*".

²⁹ *Memoriile Principelui Nicolae Suțu*, p. 65. Căsătoria celor doi a durat 24 de ani, până la 28 aprilie 1844. Deși creionează cu o detașare rece portretul acestei femei care i-a fost alături un sfert de secol, încondeind "câteva contrarietăți determinate de firea ei trufașă și impulsivă", Nicolae Suțu adaugă, totuși: "Mi-a fost dat mie în viață să trec prin încercări crude; totuși nici o pierdere de până atunci n-a fost atât de îngrozitoare ca cea a soției" (p. 169).

³⁰ V. A. Urechia, *op. cit.* tom XII, p. 488-490; Hurmuzaki, *Documente*, tom II, p. 528, 582-583.

³¹ După ora orientală (otomană), folosită atunci și în Țările Române, "ora 9 din zi" corespundea orei 15.00 de astăzi, socoteala făcându-se de la ora 9.00 dimineața.

Rostul articolului de față este acela de a semnală cele trei izvoade de ceremonie muntenești care se păstrează în colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei-Iași (fiind mai puțin accesibile decât documentele din arhivele publice și biblioteci), semnalând și unele analogii, necesare pentru mai buna lor încadrare în istoria epocii și în ansamblul documentelor de acest gen. Acumularea acestui fel de izvoare ar trebui să ducă, în cele din urmă, la studierea lor în ansamblu, ceea ce ar da o interesantă lucrare asupra ceremoniilor Curții Domnești între medieval și modern.

SOURCES DE LA RÉALISATION DES CORTÈGES DE
CÉRÉMONIE
AU DÉBUT DU XIXe SIÈCLE

Résumé

On présente trois documents de l'archive du Musée d'Histoire de la Moldavie concernant les cérémonies des cours princières de Bucarest pendant les règnes des derniers princes fanariotes.

Le premier document, du 22 mars 1817, est une représentation graphique des positionnements réservés aux boyards à fonctions dans l'Etat (nominalement mentionnés) et au personnel de la cour princière du cortège de la procession qui se déroulait le jeudi saint, avant les Paques, à l'Eglise Sarindar.

Le deuxième document, de 1819, d'une forme graphique similaire, rend le cortège de la maison princière (nobles et clercs) accompagnant le nouveau Evêque Métropolitain (Dionisie Lupu) à son sortie de la Cour après sa confirmation par le prince.

Le dernier document, du juillet 1820, révèle les membres du cortège des noces du fils du prince, N. Sutu, à Elena Cantacuzino, de Moldavie. Nicolae Sutu est l'auteur des mémoires politiques républiés en 1997.

Traduit par Coralia Costas

Anexa I

Arătare de rândul aleiului la încongiuret biserica cu sfântul
epitrafiru ce este să să facă la Sărinder, arătându-să cu bună
orânduială întocmirea, în ce chip are a să urma, după cum mai
gios să arată

6 cămărași; masa; 6 căpitani spătărăști; masa; 6 lipcani; masa; 6 căpitani agești	<p>" vâtaful de călărași, cu odobașa de lipcani</p> <p>" trei clauși ai zapciilor hătmaneghi, în rând</p> <p>" postelnicea, câte trei în rând</p> <p>" stegarul agli.....</p> <p>" polcovnicu de vânători</p> <p>" ceașu agli.....</p> <p>" stegaru spătăresc</p> <p>" beș bulucbaș</p> <p>" polcovnicu de săimeni</p> <p>" polcovnicu de târgu, ageșc</p> <p>" polcovnicu de podari</p> <p>" polcovnicu de ciocli</p> <p>" polcovnicu de poteră</p> <p>" polcovnicu de vânători</p> <p>" ceașu spătăresc</p> <p>" căpitan de lefegii și căpitan de dorobanți, amândoi</p> <p>"</p> <p>" ceașu de aprozi ceașăști</p> <p>" ceașu de curte.....</p> <p>" vâtaf de aprozi.....</p> <p>" vâtaf de Divan.....</p> <p>" vâtaf de păhărnicea.....</p> <p>" vâtaf ve Visterie.....</p> <p>" vtori logofăt de Țara de Sus</p> <p>" vtori logofăt de Țara de Gios</p> <p>" vtori vistier.....</p> <p>" vel vornic de politie.....</p> <p>" vel logf. al pricinilor străine</p> <p>" vel clucer Nestor(?).....</p>	<p>câte trei în rând</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p> <p>1 pac</p>
---	--	---

	" vel logf. de Țara de Sus, Manu (?)			
	" vel vornic de Țara de Gios, Băleanu	i pac		
	" vel logf. de Țara de Gios			
	" vel vornic de Țara de Sus, Isac (?)			
	" vel vistier Barbu Văcărescu	i pac		
	" vel vornic Istrati Krețulescu			
	" și vel ban			
masala	" 3 saleam (?) ceauș		masala	
	" vtori portar			
	" treti postelnic	i pac		
	" treti portar			
	" vel logofăt de obiceiuri			
	" vel aghă	i pac		
	" vtori postelnic			
	" vel postelnic			
f.1(r.)	" vel vatman	i pac		
f.1(v.)				
f.1(v.)	" idiciliu cu cățule	MĂRIA SA VODĂ	idiciliu cu cățule	
2 masale	" tufecii bășa		deli-bașa	
2 masale	" deli bășa Ivanciu		giuleraki(?)	
2 masale	" kir sârdar		baș-ciohodar și chehaiaua	
2 masale	" doi ciohodari, cu felinarele		doi ciohodari, 1 pac	
2 masale	" doi satări		doi satări	
2 masale	" patru ciohodari		patru ciohodari	
2 masale	doi saleam(?) ceauși		2 masale	
2 masale	" icio(g)lan cu cățuie(?)	diaconi	icio(g)lan cu cățuie(?)	
2 masale	" Preasfinția sa	cantareți	Mitropolitul	
2 masale	" preasfințiile lor episcopi		arhierel	
2 masale	seimen(?) țării			

Intocmai să ai a urma, după cu mai sus s'arată, cu aghazarea alaiului iuzbego, desară la Sârindar, pentru țătămonia Epitrafilului. Iar care va arăta vreu împotivire, sa ne aiță!

Vel Logofăt
(de obiceiuri ?)

1917 Mart. 22

Obicinuitul alai la eșirea dă la Domneasca Curte a Preasfinției Sale
părintelui ioposificos Mitropolit al Țării

Toți podarii, portăreii, lefeșii, siimenii și șase fustași cu dardile în mână	Un căpitan dă podari, pă gios	Un căpitan dă podari pă gios	Toți preoții
	Polcovnicul dă podari, călare, cu capod roș		
	Polc(o)v(nic) dă vânători, călare	Ceauș agesc, călare	
	Polcv. dă târg, Polcv. dă săimini, Baș-bulucbaș, Polcv. dă ciocli		
	Vtori-portar, cu orânduiala sa	Treti-portar, cu orânduiala sa	
	Vel Portar		
	Stegar agesc, cu orânduiala sa, pă gios		
	Trei postelnicei călări	Trei postelnicei, călări	
	Vel Agă		
	Un logofăt de taină, călare	Un logofăt de taină călare	
Treti-logf. dă Țara dă Sus	Treti-logf. dă Țara dă Gios		
Zapcii hătmănești, cu orânduiala lor, călări	Zapcii hătmănești		
Treti-postelnic, călare	Vtori-pitar		
Vtori-logf. dă Țara dă Gios, călare	Vtori-postelnic, asemenea		
Vel pitar, călare	Vtori-logf. dă Țara dă Sus		
arhidiaconul cu paterița			
toți protopopii			
PREASFINȚITUL PĂRINTELE MITROPOLIT			
Vel-Logf. dă Țara dă Sus, Vel-Logf. dă Țara dă Gios în carăta domnească, cu șase telegari			
Înapoia carăti, toți logofeșii			
patru cînhodari			

Io Alexandru Neculai Suțu voievod 1 gospodar Zemli Vlahiscoe

Dumneata, Vel Logofăt de Obiceșuri, să rânduiești pă izbaș al Divanului cu întocmirea acestui alaiu fără dă a să face cât de puțin cusur, spre petrecerea Preasfințitului până în Mitropolie.

Tolico pisah gospod...

1819, maiu

Rânduiala alaiului Luminății Sale beizadelii și a cuconiței LuminățiiSale la mergire spre cununie

toți slujitorii agesi, toți slujitorii politiei, toți lefegii seimeni, eqitari, apuzi	polcv de vânători gătit și călare		ciauș agesc, asemenea
	polcv de ciocli, asemenea	căpit. de darabani	polcv de târg
	2 zapcii ai politiei, asemenea		2 zapcii ai politiei
	polcv de vânători spătărești, asemenea		stegar spătăresc
	polcv de seimeni, asemenea		baș-bulucbaș
	căpit. za lefegii, asemenea		ciauș spătăresc
	2 postelniceii călări		2 postelniceii
	2 zapcii hătmănești, asemenea		2 zapcii hătmănești
	vtori portar, asemenea		treți postelnic
	vtori armaș, asemenea		vtori pitar
	vtori comis, asemenea		răhtivan
	vtori postelnic, asemenea		vtori spătar

trei...edicii

doi alai-ceauși

4 cionodari

4 cionodari

LUMINĂȚIA SA BEIZADEA 2 DUMNEAȘI CUCONIȚA

Carăta domnească

Carăta domnească

4 cionodari

4 cionodari

în carăta cu telegari

vel pitar
călarecăpitan de nemți
pe giosiuzbaș de harem, asemenea
vornicul varenului, călare

Iuzbaș al Divanului, den luminată porunca Mării Sale lui Vodă, ți să poruncește ca să dai de știre la toți cei arătați, a-i strânge la Curtea Gospod dominecă, la rous ceasuri den zi, intocmindu alaiu fără de cusur, după cum mai sus este arătat, și la ducere și la întoarcerea Luminății Sale beizadelii Nicolachi, cu a doamnei cuconiței Luminăției Sale, avându a merge alaiu, și. cusur să nu se facă. Să fie răspuns.

Vel logofăt
(de obiceiuri)

1820 iulie